

УДК 332.133:339.3

Ковальська Л.Л.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РОЗДРІБНОЇ ТОРГОВЕЛЬНОЇ МЕРЕЖІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

У статті розглянуто особливості функціонування роздрібно-торгівельної мережі регіонів України. Проведено аналіз забезпеченості регіонів держави об'єктами роздрібно-торгівельної мережі. Наведено динаміку основних показників торгівлі на території України. Запропоновано напрями розвитку роздрібно-торгівельної мережі регіонів держави.

Ключові слова: регіон, торговельна мережа, роздрібна торгівля, торговельна площа, магазин, товарооборот.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Забезпечення ефективного функціонування об'єктів роздрібно-торгівлі в умовах диверсифікації товарного ринку, з одного боку, досягається за допомогою максимального задоволення потреб споживачів (покупців) як у товарах, послугах, так і в рівні обслуговування, а з іншого – у найменших витратах часу і найбільших зручностях придбання необхідних товарів. Максимальне задоволення попиту та потреб населення у різних видах товарів та торговельних послуг вимагає збалансованого та раціонально організованого процесу розвитку роздрібно-торгівельної мережі. Це вимагає детального обґрунтування та дослідження особливостей функціонування роздрібно-торгівельної мережі регіонів держави та визначення перспектив її розвитку.

Цілі статті. Ціллю статті є дослідження особливостей функціонування та визначення перспектив розвитку роздрібно-торгівельної мережі регіонів держави.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Теоретичні та прикладні засади розвитку роздрібно-торгівлі знайшли своє відображення в роботах провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема таких, як В.В. Алопій, Н.О. Голошубова, П.Г. Гончаров, І.П. Міщук, О.В. Памбухчянц, В.М. Платонов, В.О. Соболев та ін. Проте низка питань, пов'язаних із визначенням особливостей функціонування роздрібно-торгівельної мережі регіонів держави та визначенні перспектив її розвитку і досі залишаються невирішеними, що зумовлює необхідність подальших поглиблених досліджень.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На початок 2015 р. в Україні діяло 12,7 тис. підприємств (юридичних осіб), які здійснювали діяльність із роздрібно-торгівлі.

Проти 1 січня 2014 р. кількість магазинів у цілому зменшилася на 10%, у т.ч. у містах та селищах міського типу – на 10%, у сільській місцевості – на 10,2% і становила відповідно

29,8 тис. та 8,8 тис. магазинів. Торгова площа магазинів проти 1 січня 2014 р. зменшилася на 13,3% і на початок 2015 р. становила 7,8 млн м². При цьому в містах та селищах міського типу вона скоротилася на 13,9% і становила 7 млн м², у сільській місцевості – на 7,4% і становила 0,8 млн м². Торгова площа в розрахунку на один міський магазин у 2014 р. була майже в 3 рази більша, ніж на один сільський – 235 м² і 83 м², відповідно у 2013 р. – 246 м² і 81 м². На 1 січня 2015 р. діяло 18 тис. продовольчих і 20,7 тис. непродовольчих магазинів. Порівняно з 1 січня 2014 р. кількість продовольчих магазинів скоротилася на 7,8%, непродовольчих – на 11,9% [1].

Проведемо оцінку розвитку роздрібно-торгівельної мережі у регіональному розрізі. Проаналізуємо забезпеченість населення об'єктами роздрібно-торгівлі регіонів України (таблиця 1).

За даними таблиці бачимо, що перше місце щодо забезпеченості населення об'єктами роздрібно-торгівлі та торговою площею магазинів посідає м. Київ, також лідирує Одеська область (2 місце), Київська (3 місце), Дніпропетровська (4 місце) та Харківська (5 місце). Проте є регіони, які мало забезпечені об'єктами роздрібно-торгівлі. До таких відносимо Тернопільську, Чернівецьку, Вінницьку, Івано-Франківську області. Варто відзначити, що така ситуація негативно впливає на рівень задоволення потреб населення у товарах та торговельних послугах, що в свою чергу вимагає оптимізації товарних потоків через проектування логістичної системи роздрібно-торгівельної мережі.

На початку 2015 року на ринках налічувалося 732,7 тис. торгових місць, до яких уключені місця у критих ринках, павільйонах, на критих та відкритих столах, місця для продажу транспортних засобів на відкритих майданчиках, місця для торгівлі з транспортних засобів, лотки (намети), кіоски (контейнери) тощо. Порівняно з попереднім роком їхня кількість зменшилася на 8,8%. Найбільша частка торгових місць (63,2%) в Україні зосереджена на критих та відкритих столах, у кіосках (контейнерах). Серед ринків із продажу непродовольчих товарів половину становлять речові ринки, їхня торгова площа становить 59,2% від торгової площі всіх непродовольчих ринків, а торгових місць – 69,6% від усіх торгових місць на непродовольчих ринках (рис.1).

Забезпеченість населення об'єктами роздрібної торгівлі [2]

Регіон	Об'єктами торгівлі (магазинами, кіосками, автозаправними станціями)		З них магазинами		Торговою площею магазинів, м ²		
	2014	2013	2014	2013	2014	2013	посідаємо місце у 2014 р.
1	2	3	4	5	6	7	8
Україна	12	13	9	10	1806	2077	х
Вінницька	12	13	10	10	1254	1434	20
Волинська	14	14	11	11	1531	1545	13
Дніпропетровська	11	12	9	9	2205	2388	4
Житомирська	13	14	11	12	1283	1464	19
Закарпатська	10	10	8	8	1411	1408	17
Запорізька	13	13	10	10	1779	2331	8
Івано-Франківська	11	11	8	9	1219	1300	21
Київська	16	17	12	12	2438	2362	3
Кіровоградська	15	15	12	12	1407	1555	18
Львівська	15	15	12	11	1725	1715	10
Миколаївська	12	12	8	8	1798	2018	7
Одеська	13	13	10	10	2439	2657	2
Полтавська	13	14	10	11	1665	1825	11
Рівненська	13	13	10	11	1728	1700	9
Сумська	11	12	9	10	1524	1512	15
Тернопільська	10	10	8	8	1021	1091	23
Харківська	13	13	8	8	2092	2125	5
Херсонська	12	12	10	9	1960	1945	6
Хмельницька	14	14	11	11	1631	1733	12
Черкаська	13	13	9	10	1420	1624	16
Чернівецька	10	10	7	8	1191	1281	22
Чернігівська	14	15	11	12	1527	1725	14
м. Київ	17	18	13	14	4784	5012	1

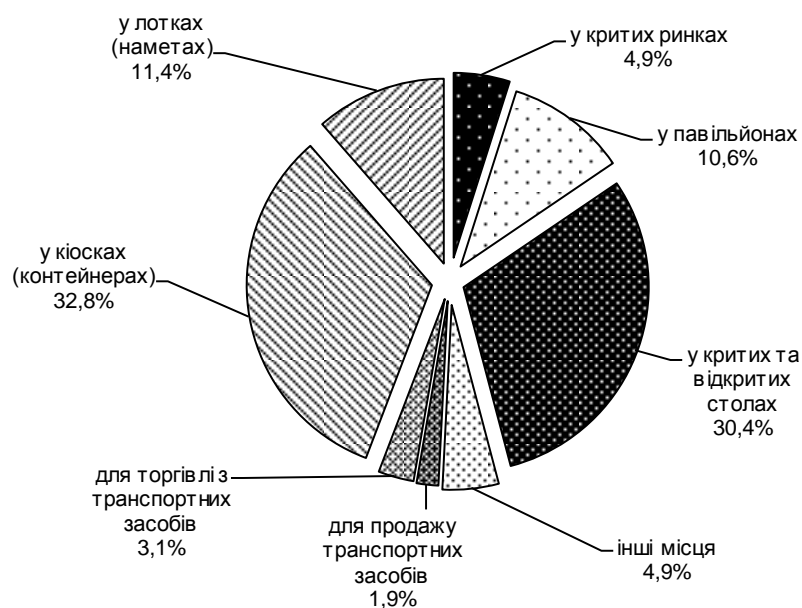
Розташування торгових місць
на 1 січня 2015 року

Рис.1. Розташування торгових місць на 1 січня 2015 року [1]

Будь-яка торговельна мережа складається з певної кількості торговельних об'єктів, без наявності яких фактично не можуть здійснюватися процеси

роздрібною торгівлі. Цими об'єктами виступають магазини, які утворюють мережу. Мережа роздрібною торгівлі підприємств по Україні наведена у таблиці 2.

Таблиця 2

Мережа роздрібною торгівлі підприємств по Україні [2]

Регіон	Кількість магазинів, од			Торгова площа магазинів, тис. м ²		
	2014 р.	2013 р.	2014 р. у % до 2013р.	2014 р.	2013 р.	2014р. у % до 2013 р.
Україна	36435	37377	90,0	7241,1	7714,6	86,7
Вінницька	1548	1692	91,5	202,0	232,1	87,0
Волинська	1097	1124	97,6	159,7	160,9	99,3
Дніпропетровська	3050	3106	98,2	722,6	786,1	91,9
Житомирська	1360	1458	93,3	161,2	184,8	87,2
Закарпатська	957	987	97,0	177,7	177,0	100,4
Запорізька	1729	1752	98,7	314,2	413,9	75,9
Івано-Франківська	1166	1210	96,4	168,5	179,6	93,8
Київська	2060	2136	96,4	421,5	407,5	103,4
Кіровоградська	1133	1183	95,8	137,9	153,6	89,8
Львівська	3018	2899	104,1	437,8	435,4	100,6
Миколаївська	952	986	96,6	209,4	235,8	88,8
Одеська	2318	2321	99,9	584,5	636,8	91,8
Полтавська	1510	1605	94,1	241,3	266,1	90,7
Рівненська	1217	1231	98,9	200,7	197,0	101,8
Сумська	1021	1090	93,7	171,2	171,4	99,9
Тернопільська	820	826	99,3	109,2	117,1	93,3
Харківська	2317	2221	104,3	571,3	581,6	98,2
Херсонська	1015	974	104,2	209,3	208,6	100,3
Хмельницька	1427	1421	100,4	212,2	226,5	93,7
Черкаська	1167	1273	91,7	177,7	204,6	86,9
Чернівецька	666	688	96,8	108,4	116,4	93,2
Чернігівська	1164	1311	88,8	161,2	184,0	87,6
м. Київ	3723	3883	95,9	1381,6	1437,8	96,1

Аналізуючи мережу роздрібною торгівлі за кількістю об'єктів торгівлі, слід відмітити, що в основному їх кількість зменшилась у 2014 році порівняно з 2013 р. Найбільша кількість об'єктів торгівлі у 2014 була зосереджена у Дніпропетровській (3050 од.), Київській (2060 од.), Харківській (2317 од.), Львівській (3018 од.), Одеській (2318 од.) областях, та у м. Київ (3723 од.).

Отже, аналіз забезпеченості регіонів торговельними об'єктами показав, що за останні роки спостерігається тенденція до зниження кількості об'єктів роздрібною торгівлі, а також нестача торговельної площі, через що існує група регіонів, які потребують диверсифікації розвитку роздрібною торговельною мережі. Серед них такі області, як Закарпатська (кількість магазинів знизилась до 957 од.), Миколаївська (952 од.), Тернопільська (820 од.) та Чернівецька (666 од.).

Аналіз результативності функціонування роздрібною торговельною мережі відображає роздрібний товарооборот підприємств та торговельною мережі як основних показників розвитку роздрібною торгівлі. Через показники товарообороту виражається суспільне

визнання вартості та споживчої вартості частини суспільного продукту, який спрямований у сферу споживання, формування умов для стійкого економічного зростання підприємств роздрібною торгівлі, а також необхідний для задоволення потреб споживачів.

На наступному етапі представимо динаміку основних показників торгівлі на території України за 2010 – 2014 рр. (таблиця 3).

За даними таблиці можемо побачити, що прослідковується динаміка зростання обсягу роздрібною товарообороту – у 2010 році він становив 280890 млн грн, а в 2014 році – вже 438343 млн грн. У свою чергу збільшується питома вага продовольчих товарів – у 2014 році зросла до 41,3%, тоді як у 2010 р. становила 39,5%.

Проте, разом з тим існує негативна тенденція до зменшення питомої ваги непродовольчих товарів – у 2014 р. вона становила 58,7%, що на 1,8% менше у порівнянні з 2010 роком. Разом з тим спостерігається зниження кількості магазинів, кіосків, інших об'єктів роздрібною торгівлі. У таблиці 4 представлено роздрібний товарооборот підприємств та торговельною мережі у розрізі сільської та міської місцевості за 2010 – 2014 рр.

Динаміка основних показників торгівлі на території України за 2010-2014 рр. [16]

Показники	Роки				
	2010	2011	2012	2013	2014
Обсяг роздрібногo товарообороту підприємств (юридичних осіб), млн.грн	280890	350059	405114	433081	438343
У тому числі питома вага, у %					
- продовольчих товарів	39,5	38,9	40,2	41,1	41,3
- непродовольчих товарів	60,5	61,1	59,8	58,9	58,7
Темпи зростання обсягів роздрібногo товарообороту підприємств (юридичних осіб) до попереднього року, у порівнянних цінах, %	110,1	113,2	112,3	106,1	90,0
Наявність об'єктів роздрібногo торгівлі підприємств (юридичних осіб) на кінець року, тис.од.	64,8	64,2	62,2	59,8	49,7
У тому числі:					
- магазини	48,0	48,4	47,2	45,5	38,7
- кіоски та автозаправні станції	16,8	15,8	15,0	14,3	11,0
Наявність об'єктів ресторанного господарства (ресторани, кафе, бари, їдальні тощо) підприємств (юридичних осіб) на кінець року, тис.од.	23,4	22,9	21,6	20,6	-
Кількість ринків з продажу споживчих товарів на кінець року, од.	2758	2698	2647	2609	2177

Таблиця 4

Роздрібний товарооборот підприємств в Україні [2]

Роки	Роздрібний товарооборот підприємств			Товарооборот торгової мережі			Товарооборот ресторанного господарства		
	усього	у міських поселеннях	у сільській місцевості	усього	у міських поселеннях	у сільській місцевості	усього	у міських поселеннях	у сільській місцевості
2010	280890	256716	24174	271381	248034	23347	9509	8682	827
2011	350059	319774	30285	338690	309289	29401	11369	10485	884
2012	405114	371798	33316	392555	360180	32375	12559	11618	941
2013	433081	398052	35029	420146	386112	34034	12935	11940	995
2014	438343	400664	37679	427461	390523	36938	10882	10141	741

Товарооборот торгової мережі за останні роки помітно зріс як у міських поселеннях, так і в сільській місцевості. У 2010 році роздрібний товарооборот підприємств становив 280890 тис. грн, а вже у 2014 році він збільшився майже вдвічі і становив 438343 тис. грн. Така ж ситуація спостерігається у товарообороті торгової мережі України – у 2010 році цей показник становив 271381 тис. грн, у 2014 р. – 427461 тис. грн. У свою чергу товарооборот ресторанного господарства у 2010 році дорівнював 9509 тис. грн, у 2014 році він збільшився і становив вже 10882 тис. грн.

На наступному етапі дослідження необхідно проаналізувати обсяги обороту роздрібногo торгівлі окремо по регіонах України (таблиця 5). Згідно з даними таблиці бачимо, що обсяги обороту

роздрібногo торгівлі за період 2010 – 2014 рр. мають тенденцію до зростання. У 2010 році по Україні вони становили 529883,2 млн грн, а у 2014 збільшились до 903534,5 млн грн.

Зокрема, найбільші обсяги обороту спостерігаються у Дніпропетровській – у 2014 році сягали 80894,6 млн грн, Одеській (61923,1 млн грн), Харківській (71640,3 млн грн), Київській (42492,3 млн грн) областях, і відповідно у м. Київ (125931,9 млн грн), найнижчий же обсяг обороту роздрібногo торгівлі припадає на Кіровоградську (у 2014 році становив 17191,4 млн грн), Тернопільську (16895,6 млн грн) та Чернівецьку (14777 млн грн) області.

Роздрібний товарооборот підприємств на одну особу за регіонами відображено у таблиці 5.

Таблиця 5

Роздрібний товарооборот підприємств на одну особу за регіонами (грн) [16]

Регіон	2010	2011	2012	2013	2014
Україна	6123	7659	8885	9520	10194
Вінницька	3447	4477	5104	5396	622
Волинська	4542	5692	6883	7847	8883
Дніпропетровська	7401	8985	10572	11436	13108
Житомирська	3921	5147	5682	6253	7436
Закарпатська	4797	5994	6155	6433	7744
Запорізька	5942	7447	8943	9593	11111
Івано-Франківська	3520	4620	5140	5454	6583
Київська	7107	9503	12082	13072	14897
Кіровоградська	4369	5291	6220	6589	7752
Львівська	5898	7150	7753	7787	9329
Миколаївська	4800	6074	7073	7582	8482
Одеська	7535	9548	11256	12064	13096
Полтавська	4830	6114	7085	7422	8315
Рівненська	3810	4808	5394	5758	7053
Сумська	3365	4321	5065	5293	6252
Тернопільська	3518	4346	4612	4693	5733
Харківська	6806	8351	9440	10208	11723
Херсонська	4711	5801	6750	7234	8593
Хмельницька	3930	4945	5518	5709	6705
Черкаська	4317	5539	6211	6661	7706
Чернівецька	4558	5398	5602	5807	7172
Чернігівська	3972	4997	5810	6334	7439
м. Київ	19095	23527	26099	27903	30056

Отже, оцінка результативності функціонування роздрібною торговельною мережею показала, що в цілому показники товарообороту характеризуються відносним ростом. Найвищі показники роздрібною товарообороту спостерігаються у Дніпропетровській, Київській, Запорізькій, Одеській, Харківській областях та у м.Київ. Так, проведені аналітичні дослідження засвідчили наявність значних регіональних асиметрій у рівнях забезпеченості населення регіонів об'єктами роздрібною торгівлі, неоднорідність її розвитку по території України, низький рівень результативності їх функціонування, неоптимальність протікання товарних потоків, розбалансованість їх структури, що вимагає розробки заходів щодо розвитку роздрібною торговельною мережею.

Зважаючи на проведені аналітичні дослідження, визначимо перспективні напрями розвитку роздрібною торгівлі регіонів держави:

- підтримка позитивних тенденцій розвитку роздрібною торгівлі, пошук резервів підвищення результативності її функціонування, забезпечення територіальною доступності роздрібною торговельною мережею, розширення торговельною мережею, збільшення кількості надання торговельних послуг, удосконалення логістичного ланцюга «постачання–виробництво–збут»;

- інтенсивне впровадження новітніх видів торговельних послуг, впровадження геоінформа-

ційних технологій, забезпечення високої результативності функціонування роздрібною мережею, застосування інтелектуального потенціалу для впровадження ефективних методів удосконалення розвитку роздрібною торгівлі;

- підвищення конкурентоспроможності товару, пошук цільових сегментів вітчизняних та іноземних ринків збуту, освоєння нових каналів просування товару;

- створення регіональних торговельних мереж, формування регіональної логістичної системи торгівлі; інтеграція усіх елементів регіональної логістичної системи у єдиний логістичний ланцюг;

- удосконалення територіальною структури торгівлі регіону шляхом формування «полосів» росту, як напряму розвитку економічних зв'язків всередині регіональної логістичної системи;

- запровадження та удосконалення «електронної комерції» чи «інтернет-торгівлі» як важливого чинника диверсифікації роздрібною торгівлі.

Висновки. Таким чином, запропоновані заходи дозволять диверсифікувати мережу роздрібною торгівлі, удосконалити її територіальну організацію, територіально наблизити споживача до об'єктів роздрібною торгівлі та максимально задовольнити його потреби, і в підсумку – підвищити ефективність функціонування роздрібною торговельною мережею.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітична доповідь Державної служби статистики «Стан торгової мережі у 2014 році» // Публікація документів Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publtorg_u.htm.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

REFERENCES

1. Analitichna dopovidj Derzhavnoji sluzhby statystyky «Stan torghovoji merezhi u 2014 roci» // Publikacija dokumentiv Derzhavnoji sluzhby statystyky Ukrajinj [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publtorg_u.htm.
2. Oficijnyj sajт Derzhavnoji sluzhby statystyky Ukrajinj [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.